

Lazkiye’de İslâm Fethinden Haçlı Kontrolüne Kadar Geçen Hâkimiyet Süreci (636-1098)

Sedat Bilinir*

Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Hatay, Türkiye

Öz

Çalışmanın sınırlarını oluşturan 636-1098 yılları arası, kaynaklarda Lazkiye hakkında detaylı bilgilerin bulunmadığı bir dönemdir. Bu bölge hakkında bilgi verilirken, Suriye’nin (Bilâd-ı Şam) kuzey ya da güney bölgesi şeklinde ifadeler geçmekte ancak şehir isimleri çok nadir kullanılmaktadır. Hatta verilen bu şehir isimleri arasında da yalnızca bölgenin büyük bir kaç şehri zikredilmektedir. Bu durum Lazkiye hakkında detaylı bilgi toplanmasını güçleştiren bir durum olmuştur. Ayrıca verilen bilgiler de çok yüzeysel, genel coğrafi bilgilerden ibarettir. Hangi dönemde kimin elinde bulunduğu dair ise kesin bilgiler bulunmamaktadır. Bu sebeple bölgede faaliyette bulunan devletlerin aralarındaki ilişkilere ve siyasi durumlarına bakarak tespitler yapılmaya çalışıldı. Bu bağlamda Lazkiye ile ilgili bölgede yaşanan gelişmeler temel alınarak hâkimiyet çizelgesi oluşturulmaya çalışılmış ve bu süreçte Lazkiye’nin nasıl bir değişim geçirdiğini görmek amaçlanmıştır. Bu süreçte Lazkiye; Bizans, Fâtımî, Abbasî, Tolunoğlu, İhşidî, Selçuklu Devletleri ve zaman zaman da yerli Arap kabilelerinin kontrolüne geçmiştir. Haçlı kontrolüne kadar Lazkiye’nin siyasi, iktisadi ve sosyo-kültürel olarak nasıl bir süreç geçirdiği ana kaynaklar ışığında verilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Lazkiye, Suriye, Bilâd-ı Şam, Ubâde b. Sâmit, II. Nikephoros Phokas, II. Basileios, Benu Munkız.

The Dominance Process in Latakia, from the Conquest of Islam to the Control of the Crusaders (636-1098)

Abstract

636-1098, which forms the boundaries of the study, is a period in which sources do not have detailed information about Latakia. While giving information about this region, it is expressed as the northern or southern region of Syria (Bilâd-i Şam), but the city names are rarely used. In fact, among the names of these cities, only a few cities of the region are mentioned. This situation has made it difficult to collect detailed information about Latakia. In addition, the information given is very superficial, consists of general geographic information. There is no

Makale Bilgileri /
Article Info:

Gönderim / Received:
27.07.2018
Kabul / Accepted:
27.09.2018

* Sorumlu Yazar /
Corresponding Author:

Hatay Mustafa Kemal
Üniversitesi,
Hatay, Türkiye
sedatbilinir@hotmail.com

Atf için / To cite this article:

Bilinir, S. (2018). Lazkiye’de İslâm fethinden Haçlı kontrolüne kadar geçen hâkimiyet süreci (636-1098). *Curr Res Soc Sci*, 4(3), 116-131. doi: 10.30613/curesosc.448473

Bağlantı için / To link to this article:

<http://dx.doi.org/10.30613/curesosc.448473>

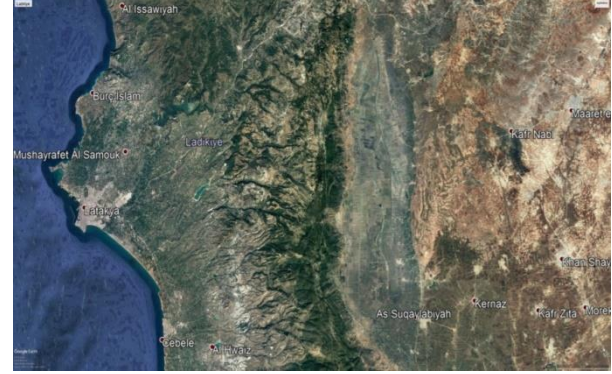
definite information as to which period and who you are in possession of. For this reason, the relations between the states operating in the region and their political situation was tried to be determined. In this context, it was aimed to establish a dominance chart based on the developments in the region related to Latakia and to see how the city of Latakia changed. In this process, Latakia; Byzantine, Fatimid, Abbasid, Tolunoglu, İhşidi, Seljuk State and occasionally the native Arab tribes have been controlled. From the main sources of the political, economic and socio-cultural process of Latakia until the Crusader's control was tried to be given.

Keywords: Latakia, Syria, Bilâd-i Şam, Ubâde b. Sâmit, II. Nikephoros Phokas, II. Basileios, Benu Munkiz.

Giriş

Lazkiye, günümüz Suriye sınırları içerisinde, ülkenin batısında yer alan bir liman şehridir. Coğrafi konumu ve denize kıyısı olması öneminin artmasına neden olan etkenlerden bir tanesidir. Stratejik önemi, sürekli el değiştirmesine sebebiyet vermiştir. Şehrin tarihi antik dönemlere dayanmaktadır. Fenikeliler döneminde şehrin ismi Ramatha idi (Buzpınar, 2003, XXVII, s. 117). M.Ö. III. yüzyılda ise I. Seleukos Nikator¹ bölgeye hâkim olmuş ve daha önce Ramatha olarak adlandırılan bu şehri yeniden kurarak buraya annesinin ismini; “Laodikeia” adını vermiştir. Fakat aynı isimde başka şehirler de bulunduğu için farkını belirtmek adına; “Kıyıdağı Laodikeia” şeklinde adlandırılmıştır (İbnü'l-Adim, 1988, I, s. 143; İbn Şihne, 1909, ss. 20-21; Grainger, 1990, s. 2; Darkot, 1978, VII, s. 22; Buzpınar, 2003, XXVII, s. 117). Abû'l-Farac ise Seleukos'un bölgedeki faaliyetleri ile ilgili şu bilgileri vermiştir; “Seleukos; Antakya'yı ve Seleucia'yı, Latakya'yı, Apamea'yı, Urhai'yi (Edessa) ve Beroea'yı, Pilas'ı, Germaniki'yi (yani Maraş'ı), inşa etti” (Abû'l-Farac 1999, I, s. 110). Lazkiye Seleukos döneminde, Laodikeia (Lazkiye), Apamea (Hama), Seleucia Pieria (Samandağ), Antioch (Antakya) şehirleriyle birbirine bağlı kıyı kentler olması nedeniyle “Kardeş Şehirler” olarak adlandırılan şehirler kümesine dâhil edilmişti. Bu dört şehir ile bir Tetropolis (Şehirler Kümesi) (Downey, 1961, s. 54) oluşturulmuştur. Şehrin

denize burun gibi uzanan bir yapısı bulunmaktadır. Bu durum şehir için bir avantaj sağlasa da dağlık bir şehir olması Suriye'nin diğer şehirleriyle irtibatını güçleştirmektedir (Darkot, 1978, VII, s. 22).

Şekil 1. “Lazkiye'nin Suriye iç kesimiyle bağlantısını kesen sıra dağlarının uydudan görünümü”

Lazkiye şehri M.Ö. 64'te Pompeius'unⁱⁱ kontrolü altına girdi. Şehir Bizans İmparatorluğu hâkimiyeti döneminde ise sürekli iç karışıklıklara sahne oldu. M.S. 4. yy da Bizans hâkimiyetinde I. Iustinianos'un yönetimi zamanında Theodorias eyaletinin merkez şehri konumundaydı (Buzpınar, 2003, XXVII, s. 117). M.S. 4. yy'ın başlarında nüfus ve ticari potansiyel bakımından büyük olarak nitelendirilen şehirlerin çoğunluğu doğuda yer alıyordu. Bunun sebeplerinden biri ihracatın merkezinin Küçük Asya (Anadolu) ve Bilâd-ı Şam (Suriye) coğrafyası olması idi. Bilâd-ı Şam bölgesinden özellikle dokuma ürünler ihraç edilmekteydi. Bizans ülkesi ise büyük bir pazar durumundaydı. Bu gelişme Bilâd-ı Şam bölge halkına ticari üstünlük sağladı (Pirenne, 2014, ss. 12-13). Bu ticari akışın sağlandığı yerlerden biri de hiç kuşkusuz Lazkiye limanı idi. Akdeniz, doğu ile batıyı sıkı bir biçimde birbirine bağlamaktaydı. Ancak I. Iustinianos döneminde (550'li yıllarda) Lazkiye'de sel baskınlarından oluşan doğal afet yaşandı. Bu olay neticesinde sular altında kalan şehirde yaklaşık yedi bin civarında insanın öldüğünden bahsedilmektedir (Abû'l-Farac, 1999, I, s. 154). Bu rakam o dönem için çok büyük bir rakamdı. Şehir harap olmuş ve adeta terk edilmiş bir kent görünümüne bürünmüştü. Ancak 7. yy'ın ortalarından itibaren şehrin ve bölgenin kontrolü

kademeli olarak İslâm fetihlerinin etkisiyle Müslümanların eline geçmeye başladı.

1. Bizans'ın Bilâd-ı Şam Bölgesinden Çıkma Süreci

Hiz. Muhammed 629 yılında Bilâd-ı Şam bölgesinin fethi için hazırlıklara başlamıştı. Bu amaç doğrultusunda Zeyd b. Harise kumandasında bir ordu oluşturdu. Aynı yıl harekete geçen ordu Mate (Mute) olarak adlandırılan bölgeye sefer düzenledi. Fakat bu ilk girişimden somut bir netice alınamadı (Hitti, I, s. 224; İshakoğlu, 2012, ss. 53-54). Yine de bu ilk girişim daha sonra yapılacak olan seferler için bir keşif niteliği kazandı. Hiz. Ebûbekir döneminde ise fetih hareketleri dört koldan ilerledi. Filistin bölgesi için Amr b. As, Ürdün bölgesi için Velid b. Ukbe, Dımaşk (Şam) bölgesi için Yezid b. Ebû Süfyan, Humus bölgesi için Ebû Ubeyde b. Cerrah komutasında ordular oluşturuldu. Her ordu yaklaşık 3 bin kişiden oluşmaktaydı (İbnü'l-Esir, 1991, II, ss. 369-373; Fayda, 1994, X, s. 104; Aktan, 2016, ss. 223-224). Müslümanların bu akınları karşısında Bizans İmparatorluğu yüz bin dolaylarında askerle oluşturduğu orduyu Aretion komutası altında bölgeye gönderdi. Böylece Temmuz 634 yılında Ecnadeyn mevkiinde yapılan savaşı Halid b. Velid komutası altındaki (İbnü'l-Esir, 1991, II, ss. 382-383; Fayda, 1994, X, s. 104) Müslüman ordusu kazandı. Ancak Bu ağır yenilgi İmparator Herakleios'u daha da hırslandırdı ve bu mağlubiyeti telafi etmek için Bilâd-ı Şam bölgesine yeni bir sefer düzenledi. İki taraf 634 yılı Temmuz ayında Ürdün Irmağı'nın kollarında Yermük bölgesinde yeniden karşı karşıya geldi. Yapılan savaşı İslâm ordusu kazandı. Bizans İmparatorluğu bu tarihten sonra Bilâd-ı Şam bölgesinden çekildi ve burayı İslâm hâkimiyetine bıraktı. Zaten Yunan, Latin ve Kıpti kiliselerinin bölünmüş olması Hıristiyanların bölgede bir bütün halinde mücadele etmelerine engel oluyordu (Mc. Neill, 2005, s. 332). Böylelikle İslâm orduları kısa bir süre içerisinde ciddi bir direnişle karşılaşmadan Bilâd-ı Şam'ın tamamına hâkim oldular (Lemerle, 2013, s. 76; İshakoğlu, 2012, s. 54). Dımaşk kuşatması ise 6 ay sürdü. Neticede 635 yılının Eylül ayında Bizans'tan alındı

(Brocelmann, 1964, I, s. 48). İşte bu süreçte Lazkiye'nin fethi için zemin hazırlanmış oldu.

1.1. Lazkiye'nin Müslümanlar Tarafından Fethi (636)

Yermük Savaşı'nın (636) ardından aldığı ağır yenilgi neticesinde bölgeden hızla çekilme kararı alan Herakleios Anadolu içlerine kadar ordusunu çekti ve İslâm orduları karşısında bir savunma hattı oluşturdu. Böylelikle Tarsus'tan Erzurum'a kadar uzanan doğal bir sınır hattı meydana geldi. Bu iki şehir ve güneyinde kalan bölge Müslümanların eline geçti. Sınır kenti olarak adlandırılan bu şehirlere Sugur (Hudud), hemen arkasındaki şehre ise Avasım (Koruyanlar) denilmekteydi. Sugur şehirleri yapılacak gazalar için bir üs mahiyetinde kullanılmaktaydı. Ayrıca düşman saldırılarının ilk olarak karşılandığı savunma noktalarıydı. Avasım ise asker, silah ve erzak deposu olarak kullanılmaktaydı. İhtiyaç halinde Sugur şehrine hızlı bir şekilde bu ihtiyaçların tedarik edilmesi sağlanıyordu. Bu hat Hârûn er-Reşid (786-809) döneminde daha da önem kazandı ve kontrolü açısından; Sugur eş-Şam ve Sugur el-Cezire olarak ikiye ayrıldı. Sugur eş-Şam; Tarsus, Adana, Misis, Ceyhan boyunca uzanan bir hattı. Sugur el-Cezire ise; Maraş, Hades, Malatya, Amid, Silvan, Erzurum boyunca uzanan bir hat şeklindeydi. Buralardan yılda iki defa Bizans topraklarına gaza ve cihat seferleri düzenlenmekteydi (Tâberî, 1992, s. 224; İbnü'l Adim, 1997, I, s. 151; Scylitzes, 2000, s. 146; Honigman, 1970, s. 36; Ostrogorsky, 2015, s. 103; Uçar, 1990, s. 60). Böylelikle bu bölgelerde Müslüman yerleşmeleri sayısı da yıldan yıla büyük artış göstermeye başladı.

İslâm orduları bu başarılarının ardından hiç zaman kaybetmeden Bilâd-ı Şam bölgesindeki şehirleri bir bir ele geçirmeye başladılar. Hiz. Ebûbekir'in ölümünün ardından yerine geçen Hiz. Ömer, Bilâd-ı Şam seferlerini devam ettirdi. Bölgede görevlendirilmiş olan Hâlid b. Velid'i görevinden alarak yerine Ebû Ubeyde b. Cerrah'ı görevlendirdi. Kuşkusuz Dımaşk'ın fethi bölgede bir domino taşı etkisi yarattı. Dımaşk'ın alınmasının hemen ardından kaleler hızlı bir şekilde düşmeye başladı. Ebû Ubeyde b. Cerrah'ın

emrine verilen komutanlardan biri de Ubâde b. Sâmit idi. Ubâde'nin Bilâd-ı Şam bölgesindeki ilk görevi eğitim amaçlı olmuştur. Dımaşk Emiri Yezid b. Ebû Süfyan halifeye mektup yazıp Kur'an-ı Kerim'i halka öğretecek muallim istemişti. Bunun üzerine Hz. Ömer üç kişiyi görevlendirdi. Bunlardan biri de Ubâde b. Sâmit idi. Böylelikle Humus, Dımaşk ve Kudüs şehirlerinde muallimlik yaptılar. Ubâde ayrıca Kudüs kadılığı da yaptı.

Ubâde, Bilâd-ı Şam Valisi Muaviye b. Ebû Süfyan ile birlikte Bizans üzerine düzenlenen seferlere katıldı. Ancak aralarında yaşanan faiz meselesi nedeniyle görüş ayrılığına düştüler ve Ubâde Medine'ye döndü. Ubâde ile Bilâd-ı Şam valisi sürekli anlaşmazlık içinde olmuşlardı. Ubâde Muaviye'nin ısrarları üzerine yeniden bölgeye geldiyse de anlaşmazlıklar devam etti (Kandemir, 2012, XXXXII, s. 14). Ubâde daha sonra Bilâd-ı Şam bölgesindeki bu hizmetleri neticesinde Humus valiliğine atandı..

1.2. Lazkiye Kale Kuşatması

Ebû Ubeyde b. Cerrah Lazkiye'nin ele geçirilmesi kararını verdikten sonra bu görev için Humus Valisi Ubâde b. Samit'i görevlendirdi. İslâm orduları Lazkiye önlerine geldiklerinde şehir halkı kapıları kapatmış, savunma haline geçmişlerdi. Lazkiye Kalesi'nin büyük bir kapısı vardı. Öyle ki yalnızca kapının normal bir şekilde açılması için bile bir grup insanın birlikte hareket etmesi gerekiyordu. Durum böyle olunca İslâm orduları karargâhlarını kaleye biraz uzak bir noktada kurup plan yapmaya koyuldular. Ubâde bir süre bekledikten sonra farklı bir strateji belirledi. O, kale muhafızlarını yanıltmak istiyordu ve bu amaçla bulunduğu bölgede derin hendekler kazdırmaya başladı. Bu hendeklerin derinliği, askerlerin atlarıyla birlikte saklanmalarına olanak sağlıyordu. Hendekler açıldıktan sonra İslâm orduları toparlanıp kuşatmayı kaldırıyormuş gibi yapıp çekildiler. Bu gelişme Lazkiye halkında büyük sevinç uyandırdı. Fakat gece olduğunda ordu gizlice geri dönüp bu hendeklere mevzilendi.

Sabah olunca bir süre daha bekleyen kale muhafızları ordunun gittiğine tam kanaat getirince kale kapılarını açtılar. Böylece halk gündelik

yaşamına geri döndü. Koyunlarını davarlarını otlatmak isteyenler sürüleriyle birlikte dışarı çıktılar. İşte tam bu esnada, kalenin en savunmasız olduğu anda askerler hızlıca yerlerinden çıkarak bağırışlarla kale içerisine girdiler. Henüz muhafızlar bunun şokunu ve korkusunu üzerlerinden atamadan askerler tüm kontrol noktalarını ele geçirdiler ve kapının açık kalmasını sağladılar. İnsanlar kaleyi değil yalnızca canlarını kurtarma derdine düşmüşlerdi. Böylelikle ordunun diğer kısmı da içeri girdikten sonra kale tamamen ele geçirilmiş oldu (Belâzurî, 2013, ss. 155-156; İbnü'l-Esir, 1991, II, ss. 451-452; Kandemir, 2012, XXXXII, s. 14; Darkot, 1978, VII, s. 23). Lazkiye bu zekice hazırlanmış plan sayesinde kolaylıkla, fazla kan dökülmeden ele geçirilmiş oldu.

Ubâde b. Samit bu zaferin ardından surların üzerine çıkıp oradan ordusuna yönelerek yüksek sesle tekbir getirmeye başladı. Müslümanların kaleyi ele geçirdiği esnada kaleden kaçan pek çok Hıristiyan halk daha sonra aman dileyerek yeniden Lazkiye'ye evlerine döndüler. Hıristiyan halka ibadetlerini yapma özgürlüğü verildi. Bu maksatla kiliselerine dokunulmadı fakat vergiye bağlandılar (İbnü'l-Esir, 1991, II, s. 452).

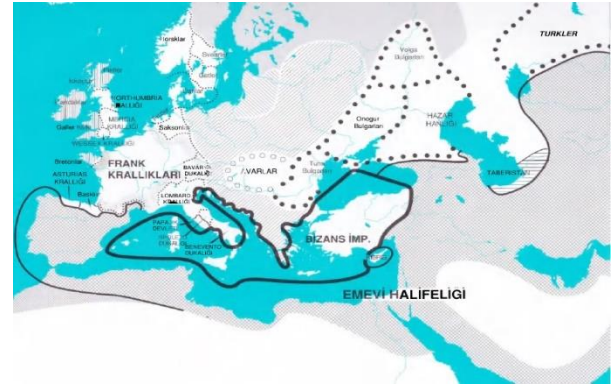
Şehrin kontrolünden sonra imar faaliyetlerine geçildi. Ubâde ilk olarak Lazkiye'ye büyük bir cami yaptırdı. Daha sonra Yezid b. Abdülmelik şehirde pek çok onarım faaliyetine girişti. Ayrıca şehirdeki asker sayısı artırıldı. Lazkiye denize kıyısı olan bir şehir olduğu için sahil kesimine de askerler yerleştirildi. Bu şekilde denizden gelebilecek olan saldırılar için de önlem alınmaya çalışıldı. Lazkiye'nin fethinden sonra çevre şehirlerde bulunan Bizans halkı örneğin Cebele'de yaşayanlar hızlıca şehri terk edip buraya göç etmeye başladılar (İbnü'l-Esir, 1991, II, s. 452). Bilâd-ı Şam bölgesinin merkez şehri Dımaşk idi, Lazkiye ise Dımaşk'ın kuzeyinde bulunan Dımaşk'a bağlı bir şehir konumundaydı. Velid b. Abdülmelik b. Mervan Dımaşk bölgesinde Dâr-üz Zyafe'nin dışında hastane yapımına da önem verdi (İbn Rusteh, 2013, s. 164; Şükrullah Efendi, 2013, s. 331). Bu şekilde Lazkiye İslâm fethinden sonra hızla gelişmeye başladı. Ebû Ubeyde b. Cerrah'ın bölgenin hâkimiyeti hususunda büyük emeği

olmuştur. Zaten ölümünden sonra Lazkiye bölgesine defnedilmiştir. İbn Battûta Lazkiye bölgesinden geçerken Gavr Vadisinde Ebû Ubeyde b. Cerrah'ın kabrini ziyaret ettiğinden bahsetmektedir (İbn Battûta, 2004, I, s. 90). Emevî Halifesi Abdülmelik b. Mervan (685) döneminde ise, Bilâd-ı Şam'ın kuzeyi, Bizans tarafından saldırı almaya başladı. Bu saldırılar iki yıl boyunca başarıyla püskürtüldü (Brockelmann, 1992, s. 44; İshakoğlu, 2012, s. 72).

1.3. Bizans'ın Lazkiye Saldırısı (718-719)

Halifeliğin Emevîlere geçişinin ardından, Emevî hanedanlığı Bilâd-ı Şam bölgesine daha fazla önem göstermeye başladı. Hatta yönetim merkezini Medine'den Dımaşk'a taşıdılar. Böylelikle Bilâd-ı Şam bölgesinin İslâm dünyası için önemi daha da artmaya başladı. Bu durum son Emevî Halifesi Mervan b. Muhammed'in devlet merkezini Dımaşk'tan Harran'a nakletmesine kadar sürdü (Brockelmann, 1992, s. 55). 718/719 yılında Bizans İmparatoru III. Leon döneminde bir Bizans filosu Lazkiye'ye denizden saldırı düzenledi. Bu saldırıda şehir büyük hasar aldı. Her yer ateşe verildi, pek çok ev yanarak kül oldu, şehirde büyük bir katliam ve yağma yapıldı, sağ kalanların çoğu esir olarak götürüldü. Bu gelişmenin ardından Halife Ömer b. Abdülaziz şehrin yaralarını sarmak için yoğun çaba harcadı. Şehrin surlarını, yapılarını yeniden inşa ettirerek hasarlı yapılarda onarım çalışmaları başlattı. Ayrıca şehrin savunmasında yeniden aynı zafiyeti yaşamamak için muhafız birliklerini arttırdı. Ayrıca Halife Ömer ele geçirilen esirlerin de geri iadesi için Bizans ile görüşmeler başlattı (Belâzurî, 2013, ss. 189-190; Darkot, 1978, VII, s. 23; Buzpınar, 2003, XXVII, s. 117; Demir, 2017, s. 105; Avcı, 2003, s. 83; Yiğit, 2007, XXXIV, s. 53). Bu görüşmelerden bir tanesine elçi olarak gönderilen Mücahid b. Yezid adında biri bu dönemdeki izlenimlerini el-Mukaddesî'ye nakletmiştir. Mücahid, Bizans'a elçi olarak Halid el-Berîdî adında birinin görevlendirildiğini ve kendisinin de onunla birlikte yolculuğa çıktığını söylemiştir. Birlikte Konstantiniyye'ye (İstanbul) gittiklerinden bahsetmektedir. İmparator ile görüşmelerinin ardından Konstantiniyye'den ayrılıp Ammuriye'yeⁱⁱⁱ döndükten sonra buradan

Lazkiye'ye geçtiklerinden bahsetmektedir. Lazkiye'ye geldiğinde burası için, “dört gece boyunca durmadan yanan şehir”, nitelemesinde bulunmuştur (El-Mukaddesî, 2015, s. 165). Bu bilgi bize Lazkiye'nin nasıl bir yıkıma maruz kaldığını göstermesi açısından önemlidir. Fakat esirlerin iadesi sürecinde Ömer b. Abdülaziz yaşamını yitirdi. Onun vefatının ardından yerine geçen II. Yezid b. Abdülmelik bu gelişmeleri devam ettirmek için gayret gösterdi. II. Yezid^{iv} Bilâd-ı Şam bölgesinde adaleti sağlamaya çalıştı. Örneğin Yemenîlerle arası iyi olmamasına rağmen onlara iyi davrandı. Hatta bazılarını valilik, kadılık gibi önemli görevlere getirdi (Kılıç, 2013, XXXIII, s. 515). Netice itibariyle Emevî halifeliği süresi boyunca Lazkiye'nin Bizans'ın eline geçmesi önlenmiş oldu.

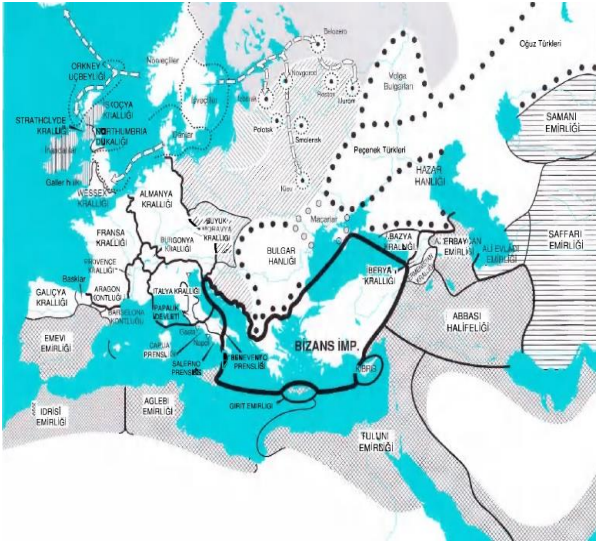
Şekil 2. “737 yılı Emevî Halifeliği hâkimiyet alanı”^v.

Abbasîler döneminin ilk yıllarında ise Lazkiye biraz daha geri plana düştü bunun sebebi ise hilafet merkezinin Şam'dan Bağdat'a taşınması idi (Bozkurt, 2014, s. 50; İshakoğlu, 2012, s. 56). Ancak Lazkiye Emevîler döneminden sonra iktisadi olarak daha fazla gelişim göstermeye başladı. 833 yılında Abbasî Halifesi Mu'tasım başta Lazkiye olmak üzere bölgede mermer ocakları kurdurdu. Mermer, ağırlıklı olarak Lazkiye ve Filistin bölgelerinden çıkartılmaktaydı. Bu dönemde; Antakya, Lazkiye, Trablus, Beyrut, Tyre, Arka, Cebele, Yafa, Askalan ve Gazze'yi de içine alan bu sahil güzergâhı boyunca tüm bu şehirleri birbirine bağlayan yollar geçmekteydi. Bu durum bölgenin ticari potansiyelini de arttırmaktaydı. Özellikle 9. ve 10. yüzyıllarda Bilâd-ı Şam bölgesinde sahil şehirlerinde başta Lazkiye ve Lübnan vadisi olmak üzere şeker

yetiştiriciliğinde büyük artış görülmekteydi (Yusuf, 1985, ss. 56, 68, 81,129). Bu gelişmeler şehrin iktisadi olarak gelişimine hız kazandırmaya başlamıştı. Dımaşk'ın merkez olması ve Emevîlerin dikkatlerini Irak ve İran bölgelerine çevirmeleri Lazkiye'nin geri planda kalmasına sebep olan etkenlerin başında gelmektedir.

2. Tolunoğulları Döneminde Lazkiye (879-903)

9. yüzyıla gelindiğinde Türk komutan Ahmed b. Tolun, Abbasî Devleti'nin içinde bulunduğu karışıklığı fırsat bilerek Mısır'da bağımsızlığını ilan etti. Hemen ardından Bilâd-ı Şam bölgesine sefer düzenleyip (879) Fırat'ın Batısında kalan tüm şehirleri kontrolü altına aldı. Bu şehirler arasında Lazkiye de vardı.

Şekil 3. “888 yılı Tolunoğulları Hâkimiyet alanı”^{vi}.

Ahmed b. Tolun buraya azatlı kölesi ve ordu komutanı Lü'lü'yü atadı. Bu dönemde bölge nüfusunun çoğunluğunu Araplar oluşturmaktaydı, onlara nazaran Türklerin sayısı daha azdı. Ermeniler, Süryaniler, Nasturîler ve Rumlar da bölgede azınlık haldeydiler. Ahmed b. Tolun Mısır'dan Tarsus'a kadar sahip olduğu tüm liman kentlerinde hâkimiyetini arttırmak için donanma inşa ettirdi. Ayrıca doğu-batı ticaretinin sekteye uğramaması için de tedbirler alıyordu.

Ahmed b. Tolun'un vefatının ardından yerine oğlu Humaraveyh geçti. Humaraveyh Bilâd-ı Şam'ın kuzeyinin kontrolünü Türk komutan Tuğç b. Cuff'a verdi. 903 yılında Humaraveyh'in

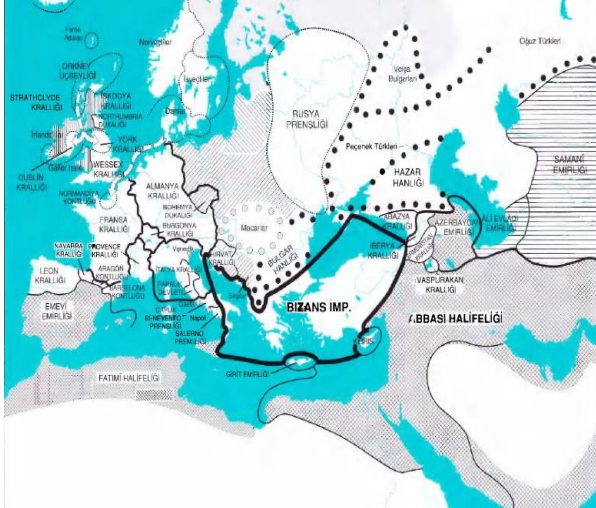
ölümünden sonra Bilâd-ı Şam bölgesi yeniden Abbasî Devleti'nin kontrolüne geçti. Fakat Abbasî Devleti bölgede gerekli otoriteyi kuramadı ve bu da bölgede sürekli kargaşa ve isyanların baş göstermesine sebep oldu. 903-942 yılları arasında Lazkiye, Abbasî Devleti ile Bizans arasında sürekli el değiştirdi. Bu otorite boşluğunu fırsat bilen Bizans önce 910 yılında İmparator VI. Leon görevlendirdiği orduyla doğrudan Lazkiye'ye saldırdı. Şehir bu saldırıyı hafif kayıplarla atlattı. Yine bu dönemde (900-903) Bilâd-ı Şam bölgesinde Karmafililer isyanı ortaya çıktı. Karmafililer Hama, Humus, Maarretünnu'man ve Ba'lebek'i ele geçirdi. Ardından İmparator VII. Konstantinos (913-959) bu çalkantılı dönemden faydalanmak için girişimlerde bulundu ve Bilâd-ı Şam bölgesinin kuzeyine saldırdı. Bu saldırılarda pek çok yerleşim yeri yağmalandı ve talan edildi. Pek çok da esir olarak geri döndü (İbnü'l-Esir, 1991, VII, ss. 263-265; Taberî, 1992, XXXVI, s. 120; Hitti, 1951, s. 557; Brocclmann, 1992, I, ss. 127-128-129; Özkuyumcu, 2012, XXXXI, ss. 234-235-236). Bu gelişmeler Lazkiye'nin de istikrarsızlığa sürüklendiği zor bir dönem oldu. Abbasî kontrolü altındaki bu süreçte Bilâd-ı Şam bölgesinde genel itibariyle kargaşa ortamı hâkimdi.

2.1. Lazkiye'nin Sıklıkla El Değiştirme Sürecine Girmesi

Abbasî Halifesi Mu'tasım şehrin imarı için Şam'dan ve Bilâd-ı Şam'ın batısı, sahil şeridinde bulunan şehirlerden sac, kereste ve örtü ağaçları getirtmekteydi. Mu'tasım ayrıca Lazkiye ve çevresinde mermercilik dükkânları ihdas etti, mermer yapan ve döşeyen ustalar getirtti (el-Yakubi, 2013, s. 112). 905 yılında Lazkiye'nin yeniden Bizans kontrolüne geçtiği görülmektedir. Zaten X. yüzyıl Lazkiye'nin Abbasîlerle Bizanslılar arasında sıklıkla el değiştirdiği bir yüzyıl olmuştur. 905 yılında Bizans komutanı Himerios Akdeniz'de Arap donanmasına karşı girmiş olduğu deniz savaşından galip ayrıldı. Bu galibiyetten iki yıl sonra yani 907 yılında Himerios, Kıbrıs adasına bir çıkartma yaparak buradan Bilâd-ı Şam bölgesi kıyı şehirlerine saldırıp buraları ele geçirdi (Ostrogorsky, 2015, s. 240). Bu şehirlerarasında Lazkiye de mevcuttu.

Böylelikle Lazkiye 907 yılından 911 yılına kadar Bizans hâkimiyeti altında kaldı.

911 yılında Lazkiye'nin yeniden Abbasî yönetimi altına geçtiği görülmektedir. İbn Kesîr 911 yılında Rumların Lazkiye şehrine saldırdığına dair haberler geldiğinden bahsetmektedir (İbn Kesîr, 1994, XI, s. 202). Fakat bu saldırının detayları hakkında pek fazla bir bilgiye rastlanmamaktadır. Saldırı neticesinde Lazkiye Abbasî hâkimiyeti altında kalmaya devam etti. 911-942 yılları arasında Abbasî yönetimi altında kalan Lazkiye, 942 yılında Abbasî Emîrî'l-Ümerâ'sı İbn Râik'in ölümünün ardından İhşidî hükümdarı Türk komutan Muhammed b. Tuğç, Bilad-Şam bölgesine sefer düzenledi ve Lazkiye dâhil tüm bölgeyi kontrolü altına aldı (Ağırakça, 2000, XXI, s. 551).

Şekil 4. “925 yılı Abbasî Devleti hâkimiyet alanı”^{vii}.

946 yılında ise Hamdanî hükümdarı Seyfû'd-devle Lazkiye'yi çok kısa süreliğine de olsa ele geçirdi. Bu dönemde Bilâd-ı Şam bölgesinde Araplar arasında tam anlamıyla bir birlik yoktu. Onları az da olsa bir araya getirebilen ve bir amaç uğruna hareket etmelerini sağlayabilen Halep Hamdanî hükümdarı Seyfû'd-devle idi (944-967). El-Fuseys kabilesinin şeyhleri Lazkiye'ye yerleşmişlerdi. Bunlar Seyfû'd-devle'ye karşı birleşmek için bir araya geldiler. Ancak Seyfû'd-devle Lazkiye üzerine yürüyüp onları da itaat altına aldı. Arap kabilelerini bir araya getirme özelliği Arapların pek alışık olmadığı bir durumdu. Bu durum dönemin Arap şairlerinin şiirlerine bile sıklıkla

konu olmuştu (Salibi, 1929, ss. 61-63). Bu gelişmeden de anlaşılmalıdır ki 944/945 yıllarında Lazkiye, İhşidî hâkimiyetinden çıkıp Hamdanî kontrolü altına geçmişti. Fakat bu hâkimiyetin yalnızca bir sene sürdüğü düşünülmektedir. Çünkü bu dönemde (945-946) Seyfû'd-devle ile İhşidîler arasında yapılan anlaşma neticesinde Bilâd-ı Şam'ın kuzeyi kendisine bırakıldı güneyi ise İhşidî Devleti'nde kaldı. Böylelikle Lazkiye yeniden İhşidî Devleti'ne geçti. Genel olarak bakıldığında Mısır'da hâkimiyet kuran devletlerin (Tolunoğulları, İhşidîler, Fâtımîler) yaptıkları ilk icraat Bilâd-ı Şam kıyı şehirlerine ve iç bölgelerine sefer düzenlemek ve buraları kontrol altına almaktı. Çünkü bu bölgede hâkimiyet kurmak, iktisadi açıdan büyük bir gelire sahip olmak anlamına geliyordu. Bu sebeple bu üç devlet de kurulduktan kısa bir süre sonra Lazkiye şehrini hâkimiyetleri altına aldılar.

963-964 yıllarında Bizans İmparatoru II. Nikephoros Phokas Kilikya ve Bilâd-ı Şam bölgesi seferlerine çıktı. Nikephoros Antakya'ya girmeden doğrudan Urfa üzerine yürüdü. Buradaki müstahkem kaleleri ele geçirdikten sonra Bilâd-ı Şam bölgesine yöneldi. Şam ve Halep bölgesinde çok fazla durmadan sahil şeridinde doğru ilerledi. Burada Lazkiye şehrini kuşatma altına aldı. Şehir ciddi bir direniş gösterse de daha fazla dayanamadı ve teslim oldu (Mateos, 2000, ss. 8-9). Böylelikle Lazkiye İhşidîlerin elinden çıkarak Bizans hâkimiyetine geçmiş oldu. Ancak Bizans ordusu bölgeden ayrıldıktan bir süre sonra Lazkiye ve bölgedeki şehirlerden bir kaçını yeniden Bizans egemenliğinden çıkarmayı başardı.

965-966 yıllarında Bizans ordusu yeniden Güneydoğu Anadolu bölgesi, Amid ve Nusaybin'de yağma ve talan faaliyetlerinde bulundu. Burada 300 civarında kişi katledildi, 400'e yakın da esir alındı. Ardından Şam bölgesine geçtiler. Burada da geçtikleri tüm köy ve kasabaları günlerce yağmaladılar. Daha sonra Antakya'yı kuşatma altına aldılar fakat kaleyi ele geçiremeyince kuşatmayı kaldırıp Tarsus'a geçtiler (İbnü'l-Esir, 1991, VIII, s. 493). 967 yılında Halep Hamdanî lideri Seyfû'd-devle hayatını kaybetti. Bu gelişme bölgede Bizans

saldırılarına karşı ciddi bir savunma zaafı yarattı. Bizans İmparatoru II. Nikephoros Phokas ülkesinin kuzey sınırlarıyla meşgul olduğu için güney sınırlarına aynı ilgiyi gösterememişti. Bu sebeple 967 yılı sonlarında Bilâd-ı Şam'da hâkimiyetini yeniden ihdas etmek için bölgeye sefer düzenledi. Bizans ordusu bölgeye geldiğinde Asi Nehri boyunca ilerleyerek Maarretünnu'mân, Maarratünnısrîn, Kefertab, Şeyzer'i ele geçirdiler. Bizans ordusu daha sonra Arka Kalesini ele geçirdi. Ardından Humus'u hiçbir direnişle karşılaşmadan ele geçirdiler. Çünkü Humus halkı kendilerine herhangi bir yardımın gelmeyeceğini bildikleri için önceden kaleyi boşaltmışlardı. Bizans ordusu daha sonra sahil şehirlerine doğru yöneldi. Bölgede onlarca köy yakılıp yıkıldı, katliamlar yapıldı. Burada Trablus, Arka, Antartus, Cebele ve Lazkiye Bizans tarafından yeniden ele geçirildi. Bu gelişmelerden de anlaşıldığı kadarıyla Bizans 964 yılında Lazkiye'yi ele geçirmiş bölgeden ayrılınca şehir elinden çıkmıştır. 964-967 yılları arası Lazkiye İhşidî Devleti'nin elindeyken 967 yılında yeniden Bizans'ın eline geçti. Bizans ordusu bölgede yaklaşık olarak 2 ay kaldı. Bu süre içerisinde hiçbir direnişle karşılaşmadılar. Bazı Arap kabileler karşı koymaya çalıştıysa da etkili olamadılar. Hatta bu sürede Hıristiyanlığa geçenler dahi olmuştur. Halep ve Antakya şehirleri surlarının gücü ve kale içerisindeki erzak takviyesinin yeterli olması nedeniyle kuşatmalara karşı direnç gösterebildikleri için Bizans bu şehirlerden vazgeçmiştir. Bizans imparatoru bu şehirleri tamamen ele geçiremedi ancak kendisine vergi ödenmesi şartıyla kuşatmayı kaldırdı. Böylelikle İmparator ele geçirdiği yüz bin civarı esirle birlikte bölgeden ayrıldı (Yahyâ b. Said el-Antakî, 1990, ss. 126-127; İbn Şihne, 1909, ss. 207-208; İbnü'l-Esir, 1991, VIII, ss. 512-513; Yusuf, 1985, s. 13; Honigman, 1970, s. 93; Runciman, 1989, I, s. 24; Darkot, 1978, s. 23).

Lazkiye'nin 967 yılında yeniden Bizans kontrolü altına girmesinden sonra bu defa hemen elden çıkmaması için, Ali el-Fuseys adında bir vali, İmparator II. Nikephoros Phokas tarafından Lazkiye'ye atandı (Salibi, 1929, s. 70) ve mezkur vali burayı Bizans İmparatorluğu adına yönetmeye

başladı. Phokas bu şekilde bölgedeki Arap kabilelerinin arasındaki anlaşmazlıklardan faydalanmak istiyor, vali atamalarını da bu yönde yapıyordu. Bu çekişmenin devam etmesi, Arap kabileler arasında birlik olma olgusunu yok ediyordu. Bu durum da Bizans'ın bölgedeki varlığı açısından tam da istediği bir durumdu. Lazkiye, Fuseys kabilesinin kontrolü altındayken nispeten daha huzurlu bir şehir haline geldi.

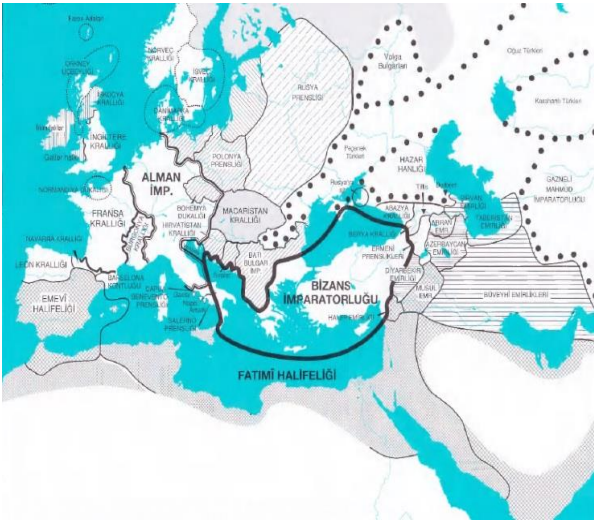
Fuseysliler ticarete çok büyük önem verdiler. Bu durum beraberinde ekonomik kalkınmayı ve refahı getirdi. Lazkiye onca saldırının ardından yeniden küllerinden doğmuş bir şehir görünümüne kavuşmaya başladı. Hatta bu dönemde Lazkiye'ye "Tüccarlar Şehri" (Yusuf, 1985, s. 138; Salibi, 1929, s. 87) denilmekteydi. XI. yüzyılda Bilâd-ı Şam bölgesine gelen İbn Fadlan, Lazkiye'de çok sayıda yabancı tüccarın bulunduğu bahsetmektedir. Lazkiye halkı özlediği huzur ve barış ortamına kavuşmuştu. Şehrin hem yabancı tüccarlar için uğrak bir mekân haline gelmesi hem de Rumların kontrolünde olması, Lazkiye'nin bu dönemde Hıristiyan nüfusunda büyük bir artışın yaşanmasına sebebiyet verdi (Salibi, 1929, ss. 87-104). Lazkiye şehri bu dönemde doğal bir sınır haline geldi; şehrin güneyi Müslümanlarla Bizans arasında bir sınır vazifesi görüyordu (Buzpınar, 2003, XXVII, s. 117). Bu tarihten sonra Bizans'ın Lazkiye mücadelesindeki yeni rakibi Fâtımî Devleti oldu.

980 yılında Lazkiye valiliğinde değişim yaşandı. Yeni Bizans İmparatoru II. Basileios Karmarürk isminde bir komutanı Bilâd-ı Şam bölgesinde Fâtımîlere karşı göstermiş olduğu başarıları neticesinde Lazkiye valisi olarak atadı. 992 yılında ise şehirdeki Müslümanların Bizans yönetimindeki baskıları neticesinde isyan girişiminde bulunması üzerine, II. Basileios isyanı şiddet kullanarak bastırdı ve isyana karışan Müslüman halkı Anadolu'ya sürgün etti (Yahyâ b. Said el-Antakî, 1990, ss. 194-195-225; Darkot, 1978, VII, s. 23). Zaten isyanın asıl sebeplerinden biri de İmparatorun bölgeye geldikten sonra pek çok köy ve kasabayı yağma ve talan etmesi idi. 993 yılında Fâtımî Devleti Türk komutanı Bencu Tegin'i Halep Hamdanîleri üzerine sefere gönderdiğinde Bencu Tegin Bilâd-ı Şam

bölgesinde büyük bir yağma ve talan hareketinde bulundu. Bu gelişme başta Lazkiyeliler olmak üzere bölge halkını oldukça rahatsız etti. Lazkiye halkı Bizans valisinin (Magistros) pasif kalması nedeniyle öfkelerini sesli bir şekilde dile getirip isyanda bulundu. Fakat bu gelişme de Bizans valisinin Bencu Tegin'e karşı harekete geçmesine yetmedi (Honigman, 1970, s. 104). Bu durum bize 992/993 yılında Bizans'ın bölgedeki etkisinin iyiden iyiye azaldığını göstermektedir.

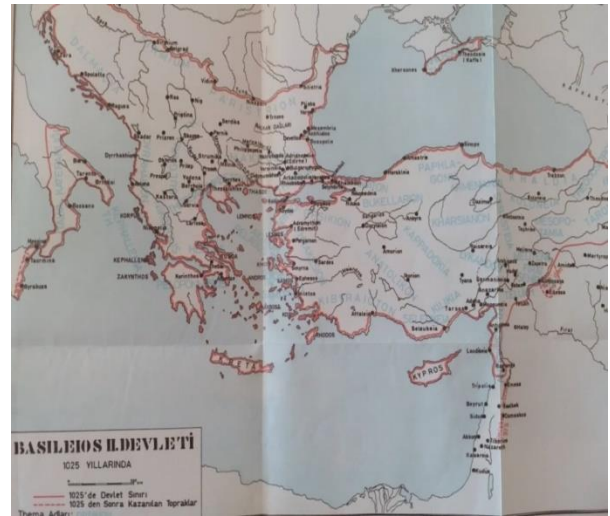
1000 yılında Fâtımî Devleti'nin, bölgede zayıflayan Bizans'ın elinden Lazkiye şehrini aldığı görülmektedir.

Şekil 5. “1000 yılı Fâtımî Devleti hâkimiyet alanı”^{viii}.

Bu yıl Trablus şehri Bizans ordusu tarafından karadan ve denizden kuşatma altına alındı. Halkın çoğu katledildi ve şehir yağmalandı. Gece buradan Antakya'ya geçen Bizans ordusu, ardından Lazkiye'ye yol aldı, fakat bu seferden netice alamadan geri döndü (Yahyâ b. Said el-Antakî, 1990, s. 246). Fâtımî Devleti'nin Lazkiye hâkimiyetinin yalnızca bir yıl sürdüğü görülmektedir. Çünkü 1001 yılında II. Basileios ve Fâtımî halifesi el-Hâkim arasında on yıl geçerli olacak bir anlaşma imzalandı ve buna göre sınırlar yeniden belirlendi ve Lazkiye Bizans'a bırakıldı. 1010, 1011 yıllarında Bilâd-ı Şam bölgesinde Müslümanlar ile Hıristiyanlar arasında yaşanan gerginliklerden dolayı sıklıkla çatışmalar yaşandı. İki taraftan pek çok kişi öldü. 1013 ve 1014 yıllarında, Salih b. Mirdâs'ın Halep bölgesinde bulunduğu yıllarda ise bölge Fâtımî Devleti'nin

kontrolü altındaydı. Fâtımî Halifesi el-Hâkim'in kötü yönetimi bölgede ticaretin aksamasına, ekonominin bozulmasına sebep oldu. Ayrıca el-Hâkim Bizans İmparatoru II. Basileios ile on yıllık barış anlaşması yapmıştı ve bu anlaşmaya sadık kalmayarak bunu tek taraflı bozdu. Tüm bu gelişmeler nedeniyle Bilâd-ı Şam bölgesindeki Rumların çoğu Antakya ve Lazkiye şehirlerine göç ettiler (Yahyâ b. Said el-Antakî, 1990, ss. 292-305; Honigman, 1970, s. 107). Bu gelişme bize Lazkiye'nin bu yıl aralığında Bizans hâkimiyetinde olduğunu ispatlar niteliktedir. II. Basileios döneminde Lazkiye Bizans kontrolünde kalmaya devam etti.

Şekil 6. “1025 yılı Bizans İmparatorluğu Hâkimiyet Alanı”^{ix}.

Bu dönemde Bizans tüm dikkatini Bulgarlar üzerine vermişti ve batıda Bulgarlarla savaş halindeyken doğuda Fâtımîlerle barış anlaşması yapmayı çıkarları için daha uygun buldu. 1014 yılının sonlarına doğru bölgede yollarda güvenlik sorunları oluşmaya başladı. Bu durum Hıristiyanlar için çok önemliydi çünkü Hıristiyan hacıların yol güzergâhlarından bir tanesi Bilâd-ı Şam'ın sahil şehirlerinden geçiyordu. II. Basileios döneminin ardından (1025) ise Lazkiye Fâtımî Devleti'nin kontrolü altına geçti. Bölgede kontrol Fâtımîlerde olduğu için Antakya-Lazkiye-Antartus yolunun güvenliğinin sağlanması önemli bir mesele haline geldi (Runciman, 1989, I, s. 38). Fâtımîler ise Bilâd-ı Şam bölgesinde ele geçirdikleri yerlerde genellikle Türk valiler atıyor, Türkler sayesinde bölgede daha fazla

tutunabiliyorlardı. Hatta bu dönemde Fâtımî bünyesinde çoğunlukta olan Kutamilerin Türklere kıyasla ikinci plana düşmeye başladıkları görülmektedir (Bilindir, 2017, s. 57).

Ancak 1025 yılından sonra Fâtımî hâkimiyetinin de bölgede etkisini yavaş yavaş yitirdiği dönemde Kilabî ve Tayy gibi bedevi Arap kabileleri Bilâd-ı Şam bölgesini Fâtımî hâkimiyetinden çıkartıp kendi aralarında paylaşma yoluna gittiler. Bu amaçlarını 1030, 1031 yılında gerçekleştirmeyi başardılar. Bu dönemde Filistin bölgesi; Tayy kabilesinden Hasan b. El-Mufarric b. El-Carrah'ın, Dımaşk bölgesi; Kilabî kabilesinden Sinan b. İlyam'ın eline geçti. Halep'in kontrolü de Salih b. Mirdâs'ın yani Mirdâsîlerin eline geçti (Honigman, 1970, s. 108). Arap Kilabî kabilesi bölgeyi 1056 yılına kadar elinde tutmayı başardı. 1030 yılında Bizans İmparatoru III. Romanos Argyros bölgeye sefer düzenlendi. Bu seferde kuşatılan kalelerin içerisinde oluşturulan su depoları nedeniyle kuşatmalar çok uzuyor, kaleler hemen teslim olmuyorlardı. Bu gelişmeler imparatorun bölgede bir kale inşa ettirmesine sebep oldu. Böylelikle Lazkiye ile Burzuya arasında "Bablantis" adında bir kale inşa edildi (1028-1034) (Yahyâ b. Said el-Antakî, 1990, s. 420). Bu şekilde bölgede hâkimiyet arttırılmaya çalışıldı.

1056 yılına gelindiğinde ise Lazkiye'nin kontrolünün yeniden Bizans'ın eline geçtiği görülmektedir. Öyle ki bölgeden Kudüs'e gitmek için geçen Normanlı hacıların geçişlerine yasak getirmişler, Latin hacıların geçişlerine de kolaylık sağlamışlardı (Runciman, 1989, I, s. 59). Anlaşıyor ki bu yıllarda bu güzergâh (Bilâd-ı Şam'ın batısı) hac yolculuğuna çıkanlar için güvenli değildi. Yine bu dönemde (1054-56) Fransa'nın Cambrai (Kambre) şehri piskoposu Lietbert (Lietbert) 3000'den fazla kişiyle hac yolculuğu için bölgeye geldi. Buraya gelişi de hiç kolay olmadı, büyük zorluklar ve sıkıntılar yaşadılar. Bu sebeple yolculuklarına deniz yoluyla devam etme kararı aldılar ve Bilâd-ı Şam'ın liman kenti olan Lazkiye'ye geldiler. Burada alabildiklerini alıp gemilere bindirdiler ve denizden yolculuğa devam ettiler. İlginçtir, bu defa denizde çok kuvvetli bir fırtınaya

yakalandılar. Bu fırtınada çoğu kişi gemilerden düşerek dalgaların arasında kayboldu, pek çok kişi yaşamını yitirdi. Gemiler zar zor Kıbrıs adasına vardı. Piskopos Litbert önderliğindeki hacılar yaşadıkları bu kötü olaylardan sonra yolculuklarına Tanrı'nın rızası olmadığı yönünde kanaat getirdiler. Bu sebeple yolculuğa son verip tekrar Kıbrıs'tan Lazkiye'ye geçtiler. Burada bir süre kaldıktan sonra geldikleri güzergâhtan Avrupa'ya geri döndüler (Kırpık, 2011, ss. 63-64). Kudüs'e yapılan hac yolculuklarında Bilâd-ı Şam'ın iç bölgelerindeki karışık ortama girmek istemeyen hacılar sahil yolunu tercih ediyorlardı (Azîmî, 2006, s. 17). Bu da Hıristiyan hacılar için yolun Lazkiye'den geçirilmesi anlamına geliyordu. 1058 yılında Bilâd-ı Şam bölgesine sirayet eden Arslan Besâsirî isyanında Tuğrul Bey'in isyanı bastırması ve isyana destek veren Fâtımî Devleti'nin de maddi ve askeri kayıplar vermesinin ardından Bilâd-ı Şam bölgesinde Fâtımî hâkimiyeti son bulma eşiğine geldi (es-Seyyid, 1995, XII, s. 231). Bu kargaşa ortamı Bizans'ın Lazkiye'de bir süre daha barınabilmesine imkân tanımıştır. Bu da 1058-1070 yılları arasında Lazkiye'nin Bizans hâkimiyetinde oluşu bilgisini güçlendiriyor.

3. Türklerin Lazkiye Bölgesinde Yoğun Olarak Faaliyetlerde Bulunmaya Başlaması

Bilâd-ı Şam bölgesinde Türklerin yoğun olarak faaliyetlerde bulunduğu dönemi 1064 yılında Hanoğlu Harun ile başlatılabilir. Onu 1070 yılında Uvakoğlu Atsız ve maiyetindeki Türkmenler izledi. 1071 yılında Büyük Selçuklu Sultanı Alp Arslan, Fâtımî Devleti'ne son vermek için Kahire üzerine harekete geçti. Böylelikle Halep önlerine kadar geldi. Bu dönemde Halep, Mirdâsî hükümdarı Mahmud'un elindeydi. Sultan Alp Arslan, Mahmud'u itaatini arz etmesi için huzuruna çağırdı. Fakat Mahmud korkuları ve endişeleri sebebiyle Sultanın huzuruna çıkmak istemedi. Bu durum Sultanın Kahire'ye gidişini geciktirdi. Neticede Mahmud, Sultanın huzuruna çıktı ancak bu Kahire yolculuğunun yarıda kalmasına sebebiyet verdi çünkü bu sırada Bizans İmparatoru'nun büyük bir orduyla bölgeye gelmekte olduğu haberi alındı. Halep Mirdâsî emirinin itaatini arz etmesinin ardından Şeyzer

Kefertab, Efamiye ve Lazkiye Büyük Selçuklu Devleti'nin hâkimiyeti altına girdi (4 Mayıs 1071) (İbnü'l-Adim, 1988, IV, ss. 1971-1973; İbnü'l-Esir, 1991, X, s. 71; el-Azharî, 1997, s. 26; Bundârî, 1943, s. 37; İbn Hallikân, 1970, III, s. 230; Zakkar, 1971, s. 178). Böylelikle Lazkiye Bizans hâkimiyetinden çıkmış oldu^x. Bu gelişmelerden kısa bir süre sonra Uvakoğlu Atsız'ın özellikle 1075 yılı itibarıyla Bilâd-ı Şam bölgesindeki faaliyetleri neticesinde Fâtımî Devleti bölgede ağır kayıplar yaşadı ve kademe kademe çekilmeye başladı. Atsız böylelikle Askalan ve Yafa dışında bölgedeki tüm Fâtımî kontrolündeki şehirleri ele geçirdi (Akyol, 2012, s. 219). Bunlara Lazkiye de dâhildi.

Türklerin hâkimiyetleri altındaki yerlerde yoğun olarak faaliyetlerde bulunmaya başlaması bölgede ticari hayatı da olumlu etkiledi. 1077 yılında bu ticari hayata deniz yolu ticareti de dâhil oldu. Özellikle Mısır ile deniz yoluyla yapılan ticaret, liman şehirlerinin önemimin artmasına sebebiyet verdi. Önemi artan bu liman şehirlerin başında Lazkiye gelmekteydi. Ancak bu durum Selçuklularla Fâtımîleri liman kentleri üzerinde bir hâkimiyet yarışı içerisine soktu. 1081'den sonra Melik Tacüddeve Tutuş, Tartus'u ele geçirip ardından Lazkiye'nin güneyini ve çevresindeki hemen hemen tüm kalelerde kontrolü sağladı. Buna rağmen Lazkiye'nin tam anlamıyla ancak 1094 yılında Tutuş'un eline geçtiğini görülmektedir (Salibi, 1929, ss. 119, 148-149). Çünkü Selçuklu Sultanı Melikşah bölgeye geldiğinde Halep ve Lazkiye ile birlikte bölgede pek çok kalenin hâkimiyetini Kâsımü'd-devle Aksungur'a vermişti. Lazkiye 1086-1094 yılları arasında Aksungur'un hâkimiyetinde kaldı (Cemâlüddin Muhammed b. Sâlim b. Vâsıl, 1960, I, s. 19). Zaten Melikşah'ın bölgeye gelmesi ile bölge emirleri bir bir sultanın huzuruna gelip itaatlerini bildirmişlerdi. Bunlar arasında Şeyzer, Kefertab, Efamiye ve Lazkiye Emiri, Benu Munkız ailesi mensubu Nasr b. Ali el-Kenânî'de vardı (el-Ömerî, 2014, s. 224). Onun bu davranışı Melikşah'ın hoşuna gitti ve kendisini bu kalelerin komutanı olarak bıraktı. Böylelikle Aksungur'un

itaati altında kale komutanı olarak görevini devam ettirdi (Kazvînî, 2015, s. 43; İbnü'l Verdi, 2017, ss. 42-43; Roux, 2007, s. 221; Sevim ve Merçil, 1995, ss. 109-110; Darkot, 1978, VII, s. 23). Tutuş'un tam anlamıyla hâkimiyet sağlayamadığı 1082-1085 yılları arasında ise Bizans İmparatoru I. Aleksios Komnenos Venediklilerle bir anlaşma yaptı. Antalya'dan Lazkiye'ye kadar olan liman kentlerinde Venediklilere ticari imtiyazlar tanıdı. Buna göre Venedikliler her türlü vergiden muaf tutulacaklardı (Polat, 2002, VII, s. 570). Bu süreç Tutuş'un Bilad-ı Şam bölgesinde hâkimiyet kurduğu süreci. Aksungur 1094 yılında Tutuş ile aralarının bozulması nedeniyle yaşanan mücadelede yaşamını yitirdi. Böylece Tutuş Maarretünnu'man ve Lazkiye gibi şehir ve kasabaları kontrolü altına aldı (Salibi, 1929, s. 152). Tutuş, Aksungur ve Bozan'ı öldürttüktan sonra Gürboğa'yı Humus'ta hapse attırdı. Maarretünnu'man ve Lazkiye'yi de Yağısıyan'a İkta olarak verdi. Ebu'l Kâsım b. Bedî'i Halep'e vezir olarak atadı (İbnü'l Adim, 2014, s. 73). Bu durum 1094 yılına kadar sürdü. Tutuş 1094 yılında Berkyaruk ile girmiş olduğu hâkimiyet mücadelesini kaybedince yaşamını yitirdi. 1094 yılından 1098 yılına kadar Lazkiye'nin Suriye Selçuklu Melikliği altında kaldığı tahmin edilmektedir. Fakat şöyle de bir durum söz konusu; Haçlı kroniği Willermus Tyrensis, Kudüs'e saldırmadan önce son toplanma yerinin Lazkiye olarak belirlendiğini söylüyor. Bu sebeple 1 Mart 1098 yılın da yaklaşık 25 bin kişiden oluşan bir Haçlı ordusunun Lazkiye'de bir araya gelip son hazırlıkları yaptıklarından bahsetmektedir. Şehirde bulunduğu sırada Lazkiye ile ilgili şu sözleri sarf etmektedir: "Lazkiye deniz kenarında eski ve soylu bir kenttir, halkı imanlıdır ve o zamanlar Suriye'de Bizans imparatoruna ait olan tek şehirdir" (Willermus, 2016, s. 302-303). Bu ifadeden yola çıkılırsa 1094-1098 yılları arasında yani Haçlıların Lazkiye'ye girdikleri tarihe kadar şehir, Tutuş'un ölümünün ardından yeniden Bizans tarafından ele geçirilmiştir, denilebilir.

Şekil 7. “1092-1098 yılı Aralığı Selçuklu İmparatorluğu Hâkimiyet Alanı”^{xi}.

Lazkiye 1098 yılında Normandiyalı Haçlıların kontrolü altına girdi. Haçlı şövalyelerinden Raymond, Nusayri Dağ silsilesi olarak adlandırılan güzergâh boyunca yani sahil şeridindeki şehirleri takip ederek Kudüs’e doğru ilerlemeyi planladı. Böylelikle çoğunluğun ve hâkimiyetin Hıristiyanlarda bulunduğu Lazkiye şehrini ele geçirdi (Runciman, 1989, I, s. 206; Darkot, 1978, VII, s. 23). Bu şekilde şehir bu tarih itibariyle Bizans ile Haçlılar arasında sık sık el değiştirdi. Örneğin 1104 yılında Bizans, Türklerin Harran’da Haçlıları bozguna uğrattığı sırada bu durumu fırsat bilerek Lazkiye ve Trablusşam’ı Haçlıların elinden aldı (Ostrogorsky, 2015, s. 338; Buzpınar, 2003, XXVII, s. 117). 1100’lü yılların hemen başında Haçlıların bölgede ziraat ve çiftçilik faaliyetlerinin bir sonucu olarak sadece Lazkiye ve çevresindeki yaklaşık 100 köyden; 11 bin hayvan ele geçirdiler. Bu hayvanlar koyun, inek, at ve eşekten oluşmaktaydı (Yusuf, 1985, s. 49). Bu gelişmeler Lazkiye’nin kontrolü için tarafların her fırsatı değerlendirdiklerini ispatlar niteliktedir. Haçlıların bölgeye gelişlerinin ardından, bölgede tutunabilmelerindeki en büyük etken sahil kentlerini ellerinde tutmalarıydı. Bu şekilde Avrupa’dan hem asker hem de erzak yardımı alıyorlar, ayrıca ticari olarak da büyük bir gelir elde ediyorlardı. Bu gelişmeler başta Lazkiye olmak üzere sahil şehirlerinin öneminin, özellikle Haçlılar için hayati boyut kazanmasına sebebiyet verdi.

Sonuç

Lazkiye İslâm fethinden hemen önce Bizans’ın kontrolünde bulunan bir sahil kasabası halindeydi. Bilâd-ı Şam bölgesinin diğer büyük şehirlerine (Dımaşk, Halep, Humus vs.) kıyasla geri planda kalmış, nüfusu ve ticari faaliyetleri çok düşük bir yerleşim yeri idi. İslâm fethinden sonra ise (636) şehir hızla gelişmeye başladı. Humus valisi Ubâde b. Samit’in şehri ele geçirmesinin hemen ardından Hıristiyan halk şehri terk etmiş olsa da kısa bir süre sonra geri döndüler. Kiliselerine ve ibadet özgürlüklerine müdahale edilmedi. Bu dönemde Lazkiye’de ilk cami inşa edildi. Daha sonra gelen Emevî ve Abbasîler dönemlerinde de Lazkiye imar bakımından büyük bir değişim geçirdi. Nüfusunun artması, liman şehri olması, mermer ocaklarının kurulması gibi faktörler neticesinde iktisadi potansiyeli arttı ve stratejik olarak daha değerli bir şehir konumuna geldi.

Özellikle X. yüzyılın başlarından itibaren Lazkiye sıklıkla el değiştirmeye başladı. Gerek Bizans gerek Abbasî Devleti gerekse Mısır’da kurulan devletlerin hepsinin amaçları arasında Lazkiye liman şehrini topraklarına katma isteği vardı. Lazkiye bu el değiştirme sürecinde ağır hasarlar aldı. Tabii her gelen kendi mirasından bir parça şehre nakşettiği için şehirde neredeyse her kültürden izler görmek mümkün hale gelmiştir. Bu süreçte Türklerin de Lazkiye’de hüküm sürdüğü dönemler olmuştur. Özellikle XI. yüzyılda Bilâd-ı Şam bölgesinde daha kalabalık hale gelen Türkler, bölgede kontrolü ele almada gecikmemişlerdir. Büyük Selçuklu Sultanı Melikşah’ın da bölgeye gelmesiyle Lazkiye’de kontrol tamamen Türklere geçti. Lazkiye Türklerin kontrolünde hem yönetim hem de iktisadi olarak daha istikrarlı bir süreç yaşadı. Fakat bu süreç Haçlı işgaliyle son buldu.

Haçlılar ilk seferin ardından Anadolu’dan geçerken, Anadolu Selçuklu Devleti sultanları tarafından bir bir imha edilmeye başlandı. Bu durum nedeniyle Haçlı orduları bölgeye gelmek için deniz yolunu tercih etmeye başladı. Böylelikle Bilâd-ı Şam’ın liman kenti olan Lazkiye, Haçlılar için hayati bir önem kazandı. Bu sebeplerden dolayı Lazkiye hakkında kaynaklarda, özellikle XI. yüzyıldan itibaren daha fazla ve daha detaylı bilgiler yer almaktadır. Bu sürece kadar Lazkiye

hakkında verilen bilgilerin yetersiz olması bu çalışmanın hazırlanmasında büyük etken olmuştur. Bu vesileyle dönemin ana kaynakları ışığında şehrin hâkimiyet süreci yıllara göre belirlenmeye çalışıldı.

Kaynakça

Abû'l-Farac. (1999). *Abû'l-Farac Tarihi (Bar Hebraeus)*. (Cilt I). (Ömer Rıza Doğrul, çev.) 3. Baskı. Ankara: TTK.

Ağırakça A. (2000). İhşidiler. *DİA*. (Cilt. XXI, ss. 551-553).

Aktan A. (2016). *İslam Tarihi (Başlangıcından Emevilerin Sonuna Kadar)*. Ankara: 5. Baskı, Nobel Yayınları.

Akyol H. (2012). *Suriye Selçukluları*. Refik Turan (Ed.), Selçuklu Tarihi El Kitabı, (ss. 215-235) Ankara: Grafiker Yayınları.

Avcı C. (2003). *İslam-Bizans İlişkileri*. İstanbul: Klasik Yayınları.

Azîmî. (2006). *Azîmî Tarihi*. (Ali Sevim çev.) 2. Baskı. Ankara: TTK.

Belâzurî. (2013). *Füthû'l Buldân, (Ülkelerin Fetihleri)*. (Mustafa Fayda, Terc.) İstanbul: Siyer Yayınları.

Bilindir S. (2017). *Ortaçağ'da Halep ve Türkler (944-1117)*. Basılmamış Doktora Tezi. Isparta: Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Bozkurt N. (2014). *Abbâsiler*. İstanbul: İsam Yayınları.

Brocelmann. (1964). *İslam Milletleri ve Devletleri Tarihi*. (Cilt I). (Neşet Çağatay, çev.) Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Brockelmann C. (1992). *İslam Ulusları ve Devletleri Tarihi*. (Neşet Çağatay, çev.)

Bundârî (Muhammed Bundârî). (1943). *Zübdetü'n-Nusra ve Nuhbetü'l Usra*, İran ve Horasan Selçukluları Tarihi. (Kıvameddin Burslan, çev.) İstanbul: Maarif Matbaası.

Buzpınar Ş. T. (2003). Lazkiye. *DİA*. (Cilt. XXVII, ss. 117-118).

Cemâlüddin Muhammed b. Sâlim b. Vâsıl. (1960). *Mektebetü'l Asriyye*. (Cilt. I). İskenderiye

Darkot B. (1978). Lazkiye. *İA*. (Cilt. VII, ss. 22-25).

Demir M. (2017). *13. Yüzyıl Doğu Akdeniz'inin (Antalya-Alanya-Misis-Tarsus-Anazarba-Lazkiye-Süveydiye)Siyasi, Sosyal ve Ekonomik Tarihi*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Antalya: Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Downey G. (1961). *A History of Antioch in Syria, From Seleucos to the Arab Conquest*, Princeton: Princeton University Press.

el-Azhari T. K. (1997). *The Seljuqs of Syria, During the Crusade (1070-1154)*. Berlin: Publisher Klaus Schwarz Verlag.

Es-Seyyid E. F. (1995). Fâtımiler. *DİA*. (Cilt. XII, ss. 228-237).

Fayda M. (1994). Ebûbekir. *DİA*. (Cilt. X, ss. 101-108).

Grainger J. D. (1990). *Seleukos Nikator, Constructing A Hellenistic Kingdom*. London And New York.

Hitti P. K. (1951). *History of Syria*. London: MacMillan, Co.Ltd.

Hitti P. K. (1989). *Siyasi ve Kültürel İslam Tarihi*, (Cilt. I). (Salih Tuğ, çev.) İstanbul: Boğaziçi Yayınları.

Honigman E. (1970). *Bizans Devleti'nin Doğu Sınırı*. (Fikret Işıltan, çev.) İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

İbn Battûta. (2004). *İbn Battûta Seyahatnâmesi*. (Cilt. I). (A. Sait Aykut, çev.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

İbn Hallikân. (1970). *Vefay'âtu'l-a'yânve ebnâu'z-zamân*. (Cilt. III). (Baron Mac Guickin de Slane, Translate). Beirut: Mektebut Lübnan.

İbn Kesir. (1994). *el-Bidâye ve'n-Nihâye*. (Cilt. XI). (Mehmet Keskin, çev.) İstanbul: Çağrı Yayınları.

İbn Rusteh. (2013). *Kitâbü'l, A'lâki'n-Nefise*. (Yusuf Ziya Yörükhan, çev.) 2. Baskı, İstanbul: Ötügen Yayınları.

İbn Şihne. (1909). *ed-dürû'l Müntehâb fi tarih-i Memleket-i Halab*. Beyrut.

İbnü'l Adim. (1997). *Zübdetü'l-Haleb min Târihi Haleb*. (Cilt. I). Suheyl Zakkar, Şam: Daru'l Kitabu'l Arabi Yayınları.

İbnü'l Adim. (2014). *Zübdetü'l-Haleb min Târihi Haleb'de Selçuklular*. (Ali Sevim, Trc.) Ankara: TTK.

İbnü'l Verdi. (2017). *Selçuklular*. (Mustafa Alican, Trc.) 2. Baskı. İstanbul: Kronik Yayınevi.

İbnü'l-Adim. (1988). *Bugyetü't-taleb fi târihi Haleb*. (Cilt. I, IV). Suhayl Zakkar. Beyrut: Dârü'l-Fikr.

İbnü'l-Esir. (1991). *el-Kâmil fi't-tarih*. (Cilt. II, VII, VIII, X). (M. Beşir Eryarsoy, çev.) İstanbul: Bahar Yayınları.

İshakoğlu Ö. (2012). *Suriye Tarihi*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Kandemir M. Y. (2012). Ubâde b. Sâmit. *DİA*, (Cilt. XXXII, ss. 13-14).

Kazvînî. (2015). *Târih-i Güzide, (Zikr-i Pâdişâhân-i Selçukiyân)*. (Erkan Gökso, çev.) İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.

Kılıç Ü. (2013). Yezîd II. *DİA*, (Cilt. XXXIII, ss. 515-516).

Kırpık G. (2011). *Haçlı Seferlerinin İlginç Olayları*. (Joseph François Michaud). Ankara: Lotus Yayınları.

Lemerle P. (2013). *Bizans Tarihi*. (Galip Üstün, çev.) 6. Baskı. İstanbul: İletişim Yayınları.

- Mc Evedy C. (2010). *Ortaçağ Tarih Atlası*. (Ayşen Anadol, çev.). 3. Baskı. İstanbul: Sabancı Üniversitesi Yayınları.
- Mc. Neill W. H. (2005). *Dünya Tarihi*. (Alâeddin Şensel, çev.). 10. Baskı. Ankara: İmge Kitabevi.
- Mukaddesî. (2015). *Ahsenü't-Tekâsim, (İslâm Coğrafyası)*. (Ahsen Batur, çev.). İstanbul: Selenge Yayınevi.
- Ostrogorsky G. (2015). *Bizans Devleti Tarihi*. (Fikret Işıltan, çev.). 8. Baskı. Ankara: TTK.
- Özkuyumcu Nadir. (2012). Tolunoğulları. *DİA*. (Cilt. XXXXI, ss. 233-236).
- Pirenne H. (2014). *Ortaçağ Kentleri*. (Şadan Karadeniz, çev.). 13. Baskı. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Polat M. S. (2002). Selçuklu Türkiye'sinde Ticaret. *Türkler Ansiklopedisi*. (Cilt. VII, ss. 567-577). Ankara.
- Roux J. ve P. (2007). *Türklerin Tarihi, Pasifik'ten Akdeniz'e 2000 Yıl*. (Aykut Kazancıgil, Lale Arslan, çev.). İstanbul: Kabalıcı Yayınevi.
- Runciman S. (1989). *Haçlı Seferleri Tarihi*. (Cilt. I). (Fikret Işıltan, çev.). 2. Baskı. Ankara: TTK.
- Salibi K. (1929). *Syria Under Islam (634-1097)*. New York: Caravan Books.
- Scylitzes J. (2000). *A Synopsis A Histories (811-1057)*. (John Wortley Translated). Kanada: Published by the Centre for Hellenic Civilization at University of Manitoba.
- Sevim A. ve Merçil E. (1995). *Selçuklu Devletleri Tarihi*. Ankara: TTK.
- Şihabeddin b. Fazlullah el-Ömerî. (2014). *Mesâlikü'l Ebsâr, (Türkler Hakkında Gördüklerim ve Duyduklarım)*. (D. Ahsen Batur, çev.). İstanbul: Selenge Yayınları.
- Şükrullah Efendi. (2013). *Behcetü't-Tevârîh, (Tarihin Aydınlığında)*. (Hasan Almaz, çev.). İstanbul: Mostar Yayınları.
- Tâberî. (1992). *History of al-Tabari, Târih el-Rusul ve'l Muluk*. (Philip M. Fields. Çev.). Albany: State University of New York Press.
- Taberî. (1992). *Târih el-Rusul ve'l Muluk, (History of al Tabari)* (Cilt. XXXVI). (Philip M. Fields, çev.). New York: State University of New York Press.
- Uçar Ş. (1990). *Anadolu'da İslam Bizans Mücadelesi*. Bilimsel Araştırma Dizisi 5. İstanbul: İşaret Yayınları.
- Urfalı Mateos. (2000). *Urfalı Mateos Vekâyi-Namesi, (952-1136) ve Papaz Grigor'un Zeyli (1136-1162)*. (Hrant D. Andreasyan, çev.). 3. Baskı. Ankara: TTK.
- Willermus Tyrensis. (2016). Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği. (Ergin Ayan, çev.). İstanbul: Ötügen Yayınevi.
- Yahyâ b. Said el-Antakî. (1990). *Tarih el-Antakî*. (Ömer Abdullah Tedmuri, Neşr.). Lübnan.
- Yiğit İ. (2007). Ömer b. Abdülaziz. *DİA*. (Cilt. XXXIV, ss. 53-55).
- Yusuf M. D. (1985). *Economic Survey of Syria During The Tenth and Eleventh Centuries*. Berlin: Klaus Schwartz Verlag.
- Zakkar S. (1971). *The Emirate of Aleppo (1004-1094)*. (Prefaced by Bernard Lewis). Beirut: Published Dar al-Amanah.

EK

Tablo 1.

Lazkiye'ye hâkim olan devletlerin yıllara göre hâkimiyet süreleri.

Lazkiye Hâkimiyet Kronolojisi (636-1098)		
Hâkimiyet Yılı	Devlet İsmi	Toplam Hâkimiyet Süresi
636-661	İlk İslâm Fethi	25 Yıl
661-750	Emevî Dev.	89 Yıl
750-879	Abbasî Dev.	129 Yıl
879-903	Tolunoğlu Dev.	24 Yıl
903-907	Abbasî Dev.	4 Yıl
907-911	Bizans İmp.	4 Yıl
911-942	Abbasî Dev.	31 Yıl
942-945	İhşidî Dev.	3 Yıl
945	Hamdanîler	1 Yıl
945-964	İhşidî Dev.	19 Yıl
964	Bizans İmp.	1 Yıl
964-967	İhşidî Dev.	3 Yıl
967-1000	Bizans İmp.	33 Yıl
1000-1001	Fâtımî Dev.	1 Yıl
1001-1025	Bizans İmp.	24 Yıl
1025-1056	Fâtımî Dev.	31 Yıl
1056-1071	Bizans İmp.	15 Yıl
1071-1074	Büyük Selçuklu Dev.	3 Yıl
1074-1075	Bizans İmp.	1 Yıl
1075-1079	Uvakoğlu Atsız kontrolündeki Nâvekiyye Türkmenleri	4 Yıl
1079-1085	Suriye Selçuklu Melikliği (Tacüddevle Tutuş)	6 Yıl
1085-1094	Büyük Selçuklu Dev. Bağlı (Benu Mıncız Ailesi) Kasımüddevle Aksungur Valiliği Süreci	9 Yıl
1094	Suriye Selçuklu Melikliği (Tacüddevle Tutuş)	1 Yıl
1094-1098	Bizans İmp.	4 Yıl
1098	Haçlılar	1098+

Notlar

ⁱ Büyük İskender'in Makedon kumandanıdır. Büyük İskender'in ölümünden sonra Seleukos hanedanını ve Seleukos İmparatorluğu'nu kurmuştur.

ⁱⁱ Roma Cumhuriyeti'nin son dönemlerinde askeri ve politik liderliğini yapmış bir komutandır.

ⁱⁱⁱ İç Batı Anadolu'da Bizans'ın İstanbul'dan Çukurova bölgesine gitmek için kullandığı askeri yolun üzerinde bulunan bir kale, yerleşim yeri. Günümüzde az da olsa bu coğrafyada harabeleri mevcuttur (Bkz. "Ammûriye", III, 1991, s. 79).

^{iv} Theophanes'in naklettiğine göre Lazkiye'de yaşayan Yahudi bir büyücü II. Yezid ile görüşerek saltanatının kırk yıl sürmesi için Hıristiyan kiliselerindeki dini tasvirleri imha etmesi gerektiğini söylemiştir. Yezid bu söze aldanarak çıkardığı bir emirle hemen bu isteği fiiliyata dökmüş. Fakat bu uygulama emri henüz daha yeni verilmişken II. Yezid'in öldüğü haberi gelmiştir (Bkz. Avcı, 2003, s. 167).

^v (Mc Evedy, 2010, s. 33).

^{vi} (Mc Evedy, 2010, s. 45).

^{vii} (Mc Evedy, 2010, s. 47).

^{viii} (Mc Evedy, 2010, s. 49).

^{ix} (Ostrogorsky, 2015, s. 288-289).

^x Lazkiye'nin 1074 yılında 1 yıl süreliğine yeniden Bizans hâkimiyetine geçtiğine dair bilgiler de mevcuttur. Tahminimizce Bizans, Fatımî Devleti'nin de içine düştüğü zor durumdan faydalanarak rahatlıkla şehri ele geçirmiştir. (Bkz. Honigman, 1970, s. 120).

^{xi} (Mc Evedy, 2010, s. 61).